

dr hab. Ewa Bochno, prof. UZ
Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Pedagogiki

Zielona Góra, 28.06.2025

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Sobańskiej na temat:
Biblioteka emocji. Studium kultury emocjonalnej bibliotek szkolnych
napisanej pod kierunkiem dr hab. Ireny Przybylskiej, prof. UŚ

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Aleksandry Sobańskiej, napisana pod naukowym kierunkiem dr hab. Ireny Przybylskiej, prof. UŚ jest obszernym (429 ss.) i wnikliwym, interdyscyplinarnym studium na temat kultury emocjonalnej bibliotek szkolnych i jej związku z postawami czytelnickimi uczniów i uczennic. Jej problematyka jest ważna z wielu powodów, między innymi: kultura emocjonalna bibliotek szkolnych nie była dotąd w polskim dyskursie naukowym przedmiotem tak pogłębionych analiz. Autorka trafnie identyfikuje lukę badawczą w kontekście emocji w edukacji i biblioterapii. Zaproponowany koncept „biblioteki emocji” osadzony jest w oryginalnych ramach teoretycznych, co czyni pracę ważnym głosem w badaniach nad emocjami w przestrzeni edukacyjnej. Kategoria emocji odgrywa w pracy podstawową rolę i jest kluczowym ogniwem spajającym kategorie: kultury emocjonalnej, klimatu emocjonalnego, pracy emocjonalnej oraz postawy czytelniczej.

Podjęty przez Doktorantkę problem badawczy należy więc do bardzo aktualnych, niezmiernie istotnych a jednocześnie trudnych do diagnozowania, między innymi ze względu na konieczność dotarcia, wnikania w zjawiska z jednej strony mechanizmów relacyjnej natury edukacji, a z drugiej zewnętrznych uwarunkowań jej istnienia czy funkcjonowania. Dobrze się więc stało, że pani mgr Aleksandra Sobańska podjęła tę tematykę w swej rozprawie doktorskiej.

Tym bardziej, że problematyka – kultura emocjonalna biblioteki szkolnej i jej związek z kształtowaniem postawy czytelniczej – ujęta jest w dysertacji szeroko. To wywiedzenie podstawowych kategorii z zakresu teorii psychologii i socjologii (postawy,

emocje), teorii zarządzania (struktura i organizacja instytucji), teorii kultury (transmisja kultury i języka, kultura instytucji) oraz osadzenie ich w codzienności edukacyjnej jest dobrym pomysłem, który trafnie „uzupełnia” dotychczasowe piśmiennictwo naukowe. Pragnę również podkreślić, że Autorka lokując podjętą tematykę w dotychczasowych badaniach wypełnia istniejące luki badawcze w odniesieniu do praktyki edukacji. Stanowi to niewątpliwie twórczy dorobek Doktorantki.

Pozwolę sobie, już na początku niniejszej recenzji wyrazić ocenę, która stanowi wynik szczegółowej analizy rozprawy. Oceniam ją pod każdym względem wysoko, jako pracę, która wnika głęboko w opisywany aspekt rzeczywistości edukacyjnej, zawiera realną jego ocenę na podstawie wybranych teorii z wnikliwie opracowanym i zrealizowanym podejściem badawczym.

Dalszą część recenzji potraktuję więc w formie uzasadnienia wyrażonej oceny.

Rozprawa, którą przygotowała mgr Aleksandra Sobańska, ma dobrze przemyślaną, logiczną i odpowiednio rozwiniętą strukturę, w której wyraźnie można odróżnić wydzielone części – teoretyczną, metodologiczną i badawczą. Autorka dokonała wyboru odpowiednich teorii, które stanowią podstawę interpretacji problemu rozprawy we wszystkich jej częściach. Czyni to konsekwentnie, logicznie i merytorycznie.

Pierwsza część dysertacji zatytułowana *Kształtowanie postawy czytelniczej w kontekście kultury emocjonalnej bibliotek* składa się z sześciu podrozdziałów z podpodrozdziałami (ss. 10 – 137).

Autorka wprowadza w problematykę kryzysu czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży. Omawia socjalizację czytelniczą, znaczenie czytelnictwa w rozwoju dziecka oraz definiuje postawę czytelniczą opierając się na trójkomponentowym modelu Stefana Nowaka. Kluczowym elementem rozdziału jest pogłębiona analiza pojęć: kultura emocjonalna, klimat emocjonalny oraz praca emocjonalna, zaczerpniętych z socjologii emocji i osadzonych w kontekście codzienności biblioteki szkolnej i praktyki edukacyjnej. W tej części odwołuje się do teorii z zakresu socjologii emocji (przede wszystkim Arlie Russell Hochschild), teorii kulturowego ujęcia instytucji – w ujęciu kultury organizacyjnej. Proponuję, aby Autorka sięgnęła nieco głębiej do źródeł literaturowych dotyczących kultury organizacyjnej. Myślę o tekstach E. Sheina, bo na jego modelu opracowuje własnych model organizacyjny biblioteki.

W tej części pracy, w mojej ocenie, na podkreślenie zasługują szczegółowe (i na pewno czasochłonne) studia literaturowe, których Autorka dokonała. Co więcej mgr Aleksandrze Sobańskiej udało się uchronić od nadmiernego streszczania poglądów badaczy na rzecz interpretacji ich poglądów. Dobrze czyta się te analizy.

Proponuję też (o ile Autorka w przyszłości zdecyduje się na publikację rozprawy, a do tego zachęcam) przemyśleć strukturę pierwszej części. To ponad sto stron. Może lepiej byłoby podzielić treści na dwa rozdziały teoretyczne (pierwszy obejmowałby podrozdziały 1 oraz 2 ze szczegółowymi podpodrozdziałami, a drugi rozdział pozostałe treści, czyli podrozdziały 3; 4; 5; 6 ze szczegółowymi). W tej części proponuję również sprawdzić numerację – mamy podrozdziały 1.1. *Książka jako fundament edukacji. Znaczenie socjalizacji czytelniczej*; 1.2 *Postawa czytelnicza i badania nad nią*; 1.3 *Kultura emocjonalna i organizacyjna biblioteki szkolnej – zarys teoretyczny*; 1.6 *Kultura emocjonalna biblioteki.....*, ale brakuje punktów 1.4; 1.5. To niedopatrzenie nie wpływa na jakość rozdziału.

Rozdział drugi dysertacji pt. *Podstawy metodologii badania kultury emocjonalnej biblioteki szkolnej*, to jednocześnie jej druga część (ss. 138 – 174). Jest to koncepcja badań własnych. Jest ona opracowania precyzyjne i wnikliwe.

Autorka podstawia pytanie badawcze: Jaka jest kultura emocjonalna biblioteki szkolnej oraz czy i jaki związek istnieje pomiędzy klimatem emocjonalnym biblioteki szkolnej, a postawami czytelniczymi uczniów¹ oraz czy i jaki jest związek pomiędzy klimatem emocjonalnym biblioteki szkolnej, a pracą emocjonalną nauczyciela? (s. 148) wraz z pytaniami szczegółowymi.

Doktorantka wykorzystuje podejście triangulacyjne, łącząc paradygmaty ilościowy i jakościowy. Do analiz ilościowych stosuje autorskie i adaptowane narzędzia badawcze: Test Postaw Czytelniczych (TPCz), Kwestionariusz Klimatu Emocjonalnego Biblioteki Szkolnej (KKEBS) oraz Skalę Płytkiej i Głębokiej Pracy Emocjonalnej (SPGPE) oraz do analiz jakościowych autorskie narzędzia: kwestionariusz pisemnego wywiadu z uczniami, kwestionariusz wywiadu skoncentrowanego na problemie z nauczycielami bibliotekarzami.

¹ Zachowuję pisownie oryginalną. Sama jestem zwolenniczką (a nawet orędowniczką) stosowania feminatywów i form równościowych.

kwestionariusz do analizy dokumentów. Narzędzia zostały poprawnie zweryfikowane pod względem rzetelności i trafności.

Procedura badawcza została pozytywnie zaopiniowana przez Komisję Etyki Uniwersytetu Śląskiego, osoby uczestniczące w badaniach zostały poinformowane o celu badań, procedurze ich prowadzenia oraz sposobach przechowywania danych. Na każdym etapie badań mgr Aleksandra Sobańska informowała uczestniczki i uczestników o procedurach oraz zbierała wszystkie potrzebne pisemne zgody.

W tej części rozprawy doktorskiej Doktorantka daje wyraz swojej dojrzałości metodologicznej opisując poszczególne warstwy własnego projektu badawczego. Autorka prowadziła bardzo żmudne i czasochłonne badania. Treść tego rozdziału wskazuje, że Autorka zna zasady projektowania badań w naukach społecznych oraz, iż istotne dane na ten temat przedstawia bardzo starannie, w sposób sprawny i kompletny. Pani mgr Aleksandra Sobańska poprawnie stosuje gruntowną wiedzę metodologiczną do potrzeb badań własnych, w tym do rzetelnego przygotowania narzędzi badawczych.

Kolejna część pracy, to opis i interpretacja wyników badań własnych. Rozdział trzeci jest zatytułowany *Kultura emocjonalna biblioteki – wyniki badań empirycznych* (ss. 175 – 305). W wyniku prowadzonych przez siebie badań, Autorka zebrала bardzo obszerny materiał badawczy, który poddała analizie na tle refleksji teoretycznej na podstawie literatury przedmiotu, szczególnie z perspektywy opisanych w części teoretycznej teorii i kategorii naukowych.

Jeśli Autorka zdecyduje się na przygotowanie rozprawy do druku, proponuję rozdział ten „podzielić” zgodnie z podrozdziałami lub przynajmniej zgodnie z częściami badań, tj. ilościowym i jakościowym.

Treści tego rozdziału zostały ujęte w siedem części:

- 1) Klimat emocjonalny biblioteki szkolnej;
- 2) Postawy czytelnicze uczniów klas IV-VIII;
- 3) Praca emocjonalna nauczycielki bibliotekarzy;
- 4) Kultura emocjonalna – wyniki badania jakościowego;
- 5) Biblioteka i jej codzienność oczami nauczycieli;
- 6) Analiza treści regulaminów bibliotek szkolnych i statutów szkół (w części dotyczącej bibliotek);
- 7) Wyniki badań empirycznych - etap ilościowy i jakościowy podsumowanie.

Kanwę porządkowania treści w tych podrozdziałach stanowi konsekwentnie uwzględniona perspektywa problemów szczegółowych. Segmenty badań są ujęte prawidłowo i klarownie, a ukazane wyniki są zilustrowane analizami statystycznymi lub jakościowymi analizami treści – jest to dodatkowa wartość tych części pracy. Każdy z podrozdziałów tej części zawiera wyniki, które są poddane interpretacji w odniesieniu do literatury przedmiotu i jest zakończony trafnie sformułowanymi wnioskami. Znajdziemy tu także wiele materiału szczegółowego, który może być wykorzystany, np. w jakościowej koncepcji kształcenia bibliotekarzy i bibliotekarek, pracy szkoły, a szczególnie organizacji, funkcjonowania i działania biblioteki w szkole.

Ostatnią część dysertacji stanowi rozdział czwarty pt. *Jak budować klimat emocjonalny biblioteki? Wnioski z badań i zakończenie* (ss. 307 – 349). Na podkreślenie zasługuje dojrzały sposób pisanie tekstu naukowego i wnioskowania w tej części pracy. Autorka unika w nim nadmiernych streszczeń i cytowań tez różnych autorów, a właściwie, logicznie i ciekawie konstruuje własny tekst, problematyzując go w odniesieniu do przyjętego modelu badań własnych. Doktorantka dobrze prowadzi analizy literatury pod kątem „swego” problemu badawczego powołując się na określone teorie i tezy, dokonując wyborów i co ważne – trafnych, wnikliwych ich uzasadnień.

Ciekawą i bardzo pożyteczną naukowo i praktycznie jest część rozdziału ostatniego, czyli *Biblioteczny Bank Dobrych Praktyk i rekomendacje* (ss. 315 – 349). Jest to zbiór rekomendacji dla bibliotekarzy i bibliotekarek, dla nauczycielek i nauczycielki oraz dyrektorów i dyrektorek placówek oświatowych. Widać, że badaczka zna i przebywała w codziennych sytuacjach szkolnych. To bardzo dobry zabieg, który możliwy był dzięki temu, że Autorka połączyła własną praktykę doświadczeń zawodowych z praktyką badawczą.

Jest to również część w której mgr Aleksandra Sobańska udowodniła, że potrafi na własne badania oraz na własną praktykę zawodową spojrzeć w sposób uogólniony i refleksyjny. To duża wartość.

W konkluzji chcę raz jeszcze podkreślić walory pracy, tj. uporządkowana struktura, wyraźne i jasne przyjęcie teoretycznej, interdyscyplinarnej podstawy, dobór i staranność przedstawionych ujęć definicyjnych, dobre wykorzystanie materiałów źródłowych i literatury przedmiotu, komunikatywny język – nie upraszczający wyводу oraz bardzo ciekawe i pogłębione analizy dotyczące emocjonalnej kultury bibliotek szkolnych.

Wyrażam przekonanie, że napisana pod kierunkiem Pani doktory habilitowanej Ireny Przybylskiej, profesorki Uniwersytetu Śląskiego praca Pani magistry Aleksandry Sobańskiej pt. *Biblioteka emocji. Studium kultury emocjonalnej bibliotek szkolnych*, jest pozycją nowatorską i wartościową poznawczo. Autorka opracowała podjęty temat w sposób rzetelny, wskazując na umiejętność prowadzenia wielopłaszczyznowych, interdyscyplinarnych analiz z uzyskanych materiałów badawczych. Wykazała się również bardzo dobrą znajomością podstaw teoretycznych badanego problemu.

Stwierdzam, że recenzowana praca charakteryzuje się wysoką jakością oraz że spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim w obowiązujących przepisach (art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.)). Wnoszę więc o przyjęcie dysertacji oraz dopuszczenie mgr Aleksandry Sobańskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dodatkowo jakość pracy uzasadnia wysunięcie wniosku o druk rozprawy, oczywiście po dokonaniu odpowiednich modyfikacji.

Zielona Góra, 28.06.2025